

Lange-Müller, Peter Erasmus (1850-1926)

Dansk tonsättare och pianist

Lange-Müller växte upp i ett burget och kulturintresserat hem, där umgänge med litteratur, konst och musik var dagligt bröd. Trots sitt tidigt visade musikintresse, som uppmuntrades och ledde till studier för orgelvirtuosen och tonsättaren Gottfred Matthison-Hansen, ville fadern att han skulle gå dennes fotspår och välja ämbetsmannabanan. Efter studentexamen 1870 vid Metropolitanskolen, en institution för den övre medelklassen elit, fick han visserligen ett år senare studera under ett år vid Musikkonservatoriet, men skrevs sedan in som student vid universitetets statsvetenskapliga institution. Från 1874 ägnade han sig dock helt åt musik, som tonsättare och dirigent; ekonomiskt var han oberoende. Det kan verka som en bekymmersfri tillvaro, men Lange-Müller hade under hela sitt liv problem med sin hälsa.

Lange-Müller blev 1883 bekant med Emil Sjögren, som på hösten detta år vann en nordisk musiktävling i Köpenhamn med sitt pianoverk *Erotikon*. De påbörjade senare samma år en flerårig Grand Tour tillsammans genom Europa med långa uppehåll i Wien, Merano, München och Paris.¹ Lange-Müller har även annan anknytning till Sverige. Under två år var han bosatt i Stockholm och det är under denna tid hans Pianotrio skrivs.

Lange-Müller kunde på grund av sina stora hälsoproblem inte fullfölja sina musikstudier. Han får därför i princip sägas vara autodidakt. Men han lärde sig kompositionsteknik genom att noggrant studera de stora mästernas verk. Som tonsättare av sånger var han enastående, utan tvekan en av Danmarks främsta. Han skrev över 200 sånger till texter av bl.a. barndomsvännen Thor Lange, Ernst von der Ecke och Holger Drachmann. En stor succé blev också tonsättningen av Drachmanns sagospel *Der var engang*. Sagospelet innehåller Midsommarvisan med texten ”Vi elsker vårt Land”, som blivit nästan något av en andra nationalsång. Bland hans tre operor är *Vikingeblood* mest känd. Lange-Müller skrev även 2 symfonier och en violinkonsert.

Pianotrio f-moll op. 53

1. Moderato con moto 2. Allegretto piacevole

3. Allegro con brio, ma non troppo presto

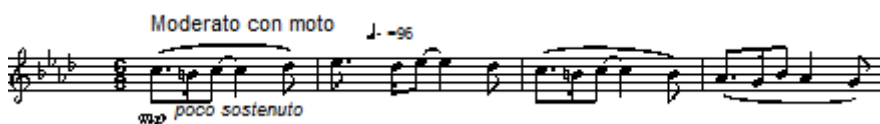
1890

Pianotrion är ett av Lange-Müllers få kammarmusikverk, men anses å andra sidan som ett av hans bästa. Som man kan vänta av en specialist på sånger hade han en stor melodisk begåvning, och detta framgår med stor tydlighet här liksom hur väl han

¹ Trots att Sjögren och Lange Müller kom från olika samhällsklasser, hade de många andra gemensamma erfarenheter. Hälsan var bräcklig och ett ständigt bekymmer för dem. De var båda utpräglade lyriker, som aldrig nådde framgång på orkestermusikens område även om Lange-Müller skrev 2 symfonier. Deras inspiration kom från både tyskt och franskt håll, och de skulle också på olika sätt ”räddas” av mötet med kärleken i sena äktenskap.

behärskar balansen mellan stämmorna i denna enligt Tjajkovskij ”omöjliga” instrumentkombination. Verket skrevs under den tid som Lange-Müller bodde i Stockholm och är tillägnat vännerna Tor Aulin och Wilhelm Stenhammar. Trion publicerades först 1898 och när den framfördes samma år för första gången lär vännen Tor Aulin ha ingått i ensemblen.

Tungsinne och mörker är normala ingredienser i Lange-Müllers anrättningar. Detta märks också i första satsen, även om den stämningen lättar något i sidogruppen. Satsen inleds med huvudtemat i stråkarna:

Temat får redan efter de första 8 takterna en något annorlunda utformning, när pianot tar över det:

Sidotemat i C-dur introduceras efter ett avstannande i pianot:

Sidogruppen domineras av detta tema, som dock varieras något i sina omtagningar.

Som synes finns det likheter mellan temana, framför allt de punkterade ”triolerna”. Dessa böljar dock upp och ner i huvudtemat, medan de är stigande i sidotemat.

Expositionen ska tas i repris. De ensembler som avstår omtagningen kapar satsens längd från ca 15 minuter till 12.

Genomföringen domineras av huvudtemat, som lägger beslag på mer än hälften av avsnittet, men en sista tredjedel ägnas åt sidotemat.

Återtagningen följer i stort expositionen, men sidogruppen, först i f-moll och sedan i F-dur, är något förlängd. En coda avslutar.

Mellansatsen, *Allegretto piacevole*, påminner formmässigt något om Berwalds ”uppsättning”, ett scherzo insprängt i den långsamma satsens mitt, men Lange-Müller har samma tempo i de olika avsnitten. De båda inramande avsnitten har här tredelad visform, ABA, och står i Dess-dur, en av submedianerna² till f-moll. Huvudtemat, A, presenteras som en dialog mellan stråkarna:

² Mediant kallas en av de fyra tonarterna en ters över tonikan. Ass-dur, ass-moll, A-dur och a-moll är medianter till f-moll och F-dur. På motsvarande sätt ligger **Submedianerna** en ters (liten eller stor) under tonikan. Dess-dur, dess-moll, D-dur eller d-moll är alltså submedianter till f-moll och F-dur. Att låta sidogruppen stå i medianten eller submedianten i stället för dominanten, växte fram under romantiken.

Sidotemat, B, står i Ass-dur, en av medianterna³ till f-moll:

När A kommer tillbaka är det förkortat och går i Ass-dur.

Scherzoavsnittet har samma tempo men en annan karaktär. Man anar här påverkan av nordisk folkmusik. Tonarten är nu f-moll:

När ABA-avsnittet återkommer går alla temana i Dess-dur. Dessutom har första A och B inslag av Scherzoavsnittets tema, som effektivt vävs in som motstämmor.

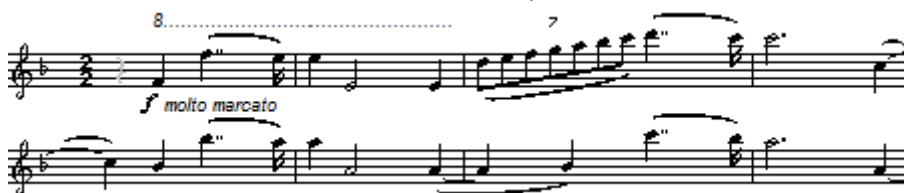

Sista A har nu samma omfång som första, men är upplagt på något annorlunda sätt, med mera dramatik och eftertryck

Finalen, *Allegro con brio, ma non troppo presto*, är fylld av liv och kraft. Huvudtemat presenteras i stråkarna till tremoloackompanjemang i pianot.

Ett andra tema är ännu mer triumferande, och blir omedelbart föremål för utveckling:

Sidotemat (a-moll) lanseras i violinen:

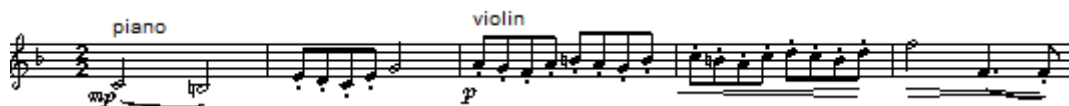
³Se fotnot 2.

Ett synkoperat tema som inleds i pianot avslutar expositionen:

Expositionen ska enligt partituret repriseras.

Genomföringen börjar med ett nytt (?) tema:

Den avslutas med utveckling av sido- och sluttema.

Återtagningen följer expositionen men på sedvanligt sätt klingar nu sido-och slutgrupp i tonikan. En coda byggd på huvudgruppen avslutar den passionerade satsen.

Peter Erasmus Lange-Müller må företrädesvis ha skrivit sorgtyngd musik, men i denna final måste han ha varit på ett synnerligen gott humör!